

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Αναστασόπουλος · Δημήτριος Παπασταματίου
Μαρία Ευάγ. Γιαννακού · Ελένη Καραγιάννη · Μαρία Μπίμπα

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Στ' Δημοτικού

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ιστορία

Τετράδιο Εργασιών

ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΣΤ' Δημοτικού

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής / Αξιολογητής

Αλέξανδρος Τενεκετζής

Εν ενεργεία μέλος Δ.Ε.Π.

Αξιολογητής

Κωνσταντίνος Σταϊκόπουλος

Εν ενεργεία εκπαιδευτικός

Αξιολογητής

Χρήστος Νάσκος

Εν ενεργεία εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Άγγελος Ροντογιάννης

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Ευγενία Παγάνη

Πτυχιούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών

**Υπεύθυνος Διδακτικού Πακέτου
για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

Γεώργιος Καψάλης

Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης

Διονύσιος Μουρελάτος

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης

Στυλιανός Μαυρατζάς

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Αναστασόπουλος • Δημήτριος Παπασταματίου
Μαρία Ευάγ. Γιαννακού • Ελένη Καραγιάννη • Μαρία Μπίμπα

Ιστορία

Τετράδιο Εργασιών

ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΣΤ΄ Δημοτικού

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: πεδίο

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Νικόλαος Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής νεότερης και σύγχρονης Ελληνικής ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δημήτριος Παπασταματίου, Επίκουρος Καθηγητής Πρώιμης Νεοελληνικής Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μαρία Ευάχ. Γιαννακού, Διευθύντρια Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, MEd, PhD

Ελένη Καραγιάννη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Σύμβουλος Εκπαίδευσης, MEd, MSSc, PhD

Μαρία Μπίμπα, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Σύμβουλος Εκπαίδευσης, MEd, PhD

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Νικόλαος Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής νεότερης και σύγχρονης Ελληνικής ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δημήτριος Παπασταματίου, Επίκουρος Καθηγητής Πρώιμης Νεοελληνικής Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σίνος Γκιώκας, Φυσικός

Τέτη Παλαιοθοδώρου, Φιλολόγος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΧΑΡΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Εκδόσεις Πεδίο

Σωτήρης Λαγός, Graphic Designer

Μυρτώ Οικονόμου, Γραφίστρια

Στέλλα Κατεργιαννάκη, Γραφίστρια

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΣΥΛΛΗΨΗ – ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Συγγραφική ομάδα

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Connection3 IKE

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. Αναγέννηση, γεωγραφικές ανακαλύψεις 7
2. Μεταρρύθμιση, θρησκευτικοί πόλεμοι 8
3. Διαφωτισμός, Αμερικανική Επανάσταση και Γαλλική Επανάσταση 9

ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΞΕΝΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

4. Η κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου και οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων 10
5. Συνθήκες συμβίωσης Ελλήνων και Οθωμανών. Οι φόροι «αίματος» των υπόδουλων Ελλήνων . 11
6. Η αντίσταση στην οθωμανική εξουσία και οι φορείς της (εκκλησιαστικοί, λαϊκοί, κλέφτες και αρματολοί) 12
7. Δάσκαλοι του γένους και το έργο του Κοσμά του Αιτωλού. 13
8. Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Ρήγας Βελεστινλής, Αδαμάντιος Κοραΐς. 14
9. Οι αγώνες των Μανιατών και των Σουλιωτών 14

ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821-1830

10. Η Φιλική Εταιρεία. 16
11. Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία – Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης. 17
12. Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. 17
13. Η Επανάσταση στη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. 18
14. Η Επανάσταση στα νησιά του Αιγαίου και ο Κωνσταντίνος Κανάρης. 19
15. Η άλωση της Τριπολιτσάς και η μάχη στα Δερβενάκια. 19
16. Μορφές του Αγώνα: Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Μάρκος Μπότσαρης. 20
17. Οι εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα. 21
18. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και η θυσία του Παπαφλέσσα. 22
19. Οι πολιορκίες και η Έξοδος του Μεσολογγίου. 22
20. Οι αγώνες του Γεώργιου Καραϊσκάκη. 23
21. Η προσφορά των φιλελλήνων. 24
22. Η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η ναυμαχία στο Ναβαρίνο. 25
23. Ο Ιωάννης Καποδίστριας. 26
24. Η ίδρυση του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. 26

ΕΝΟΤΗΤΑ 4. Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ - 19ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΕΩΣ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟΥ ΓΟΥΔΗ (1909)

25. Η περίοδος της αντιβασιλείας και η βασιλεία του Όθωνα.	28
26. Ο Γεώργιος Α΄, η βασιλεία του και η επικράτηση του κοινοβουλευτισμού.	29
27. Η Μεγάλη Ιδέα και η εδαφική επέκταση της Ελλάδας.	30
28. Η έκφραση του «Ανατολικού Ζητήματος» στα Βαλκάνια και ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908).	31
29. Το Κίνημα στου Γουδή (1909) και η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού.	32
30. Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή στο ελληνικό κράτος κατά τον 19ο αιώνα.	34

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20Ο ΑΙΩΝΑ

31. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι.	35
32. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η εμπλοκή της Ελλάδας (1914-1918).	35
33. Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης – Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή (1919-1922).	36
34. Η περίοδος του Μεσοπολέμου (1919-1939).	37
35. Η είσοδος της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ιταλική επίθεση (1940).	38
36. Η γερμανική εισβολή (1941).	39
37. Κατοχή, εθνική αντίσταση, απελευθέρωση και Εμφύλιος Πόλεμος (1941-1949).	40
38. Η ανασυγκρότηση της Ελλάδας και η ανακοπή της πορείας της από τη Δικτατορία του 1967 (1950-1974).	41
39. Ο απελευθερωτικός αγώνας του κυπριακού ελληνισμού και η τουρκική εισβολή.	42
40. Η Μεταπολίτευση και η θέση της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή οικογένεια.	43

1

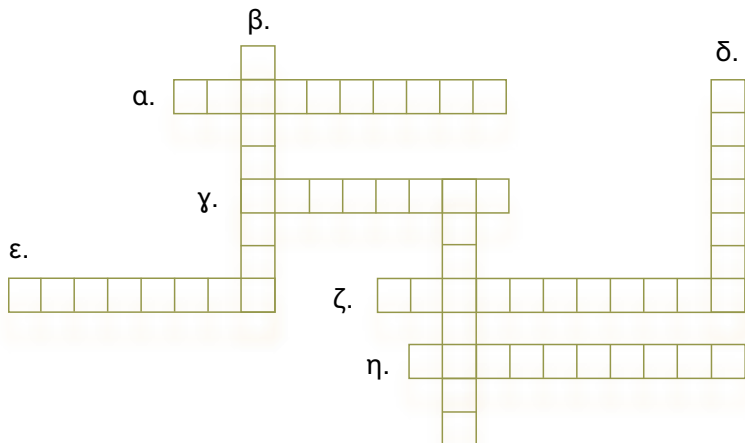
Αναγέννηση, γεωγραφικές ανακαλύψεις

1. Συμπληρώστε το παρακάτω κείμενο με τις λέξεις της παρένθεσης.
(Ιταλίας, λόγιοι, χειρόγραφα, Ευρώπη, Ανθρωπισμού, κινητά, ελληνικών)

Οι ..... που κατέφυγαν στη Δύση μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης συνέβαλαν πολύ στη διάδοση και μελέτη των ..... γραμμάτων την περίοδο της Αναγέννησης. Η Αναγέννηση ξεκίνησε από τις πλούσιες πόλεις της ..... αλλά αργότερα επεκτάθηκε και στην υπόλοιπη Δυτική ..... Στη διάδοση της Αναγέννησης και του ..... συνέβαλε δραστικά η τυπογραφία. Ο Γερμανός Ιωάννης Γουτεμβέργιος ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε ..... μεταλλικά στοιχεία για την εκτύπωση βιβλίων, τα οποία μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν .....

2. Συμπληρώστε το παρακάτω σταυρόλεξο.

- α. Συνέβαλε δραστικά στη διάδοση της Αναγέννησης.
- β. Σε τέτοιες μετέτρεψαν τις χώρες που κατέκτησαν.
- γ. Τύπος πλοίου.
- δ. Οδηγός στα ταξίδια.
- ε. Ισπανός εξερευνητής.
- στ. Εμπορική πόλη στον Ατλαντικό.
- ζ. Τομέας ανάπτυξης στη βιοτεχνία.
- η. Μεγάλες αλλαγές που δημιούργησαν οι νέες συνθήκες.

3. Αναζητήστε μαζί με την ομάδα σας μεγάλες μορφές της Αναγέννησης και καταγράψτε τις στον παρακάτω πίνακα κατά κατηγορία.

Ζωγραφική	Γλυπτική	Αρχιτεκτονική	Λογοτεχνία

2

Μεταρρύθμιση, θρησκευτικοί πόλεμοι

1. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

- Οι πιστοί αμφισβητούσαν τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία επειδή:
  - α. ζούσαν μέσα στην αμάθεια.
  - β. έδινε συγχωροχάρτια.
  - γ. οι ανώτεροι κληρικοί ήταν διεφθαρμένοι.
- Η Μεταρρύθμιση ξεκίνησε:
  - α. σε όλη την Ευρώπη.
  - β. στην Ιταλία.
  - γ. στη Γερμανία.
- Ο Μαρτίνος Λούθηρος εξέφρασε τις απόψεις της Μεταρρύθμισης όταν:
  - α. θυροκόλλησε τις 95 Θέσεις του.
  - β. αντέδρασε στον αφορισμό του Πάπα.
  - γ. τον αποκήρυξε η Δίαιτα.
- Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έλαβε τα ακόλουθα μέτρα:
  - α. Επέτρεπε σε βιβλία επιστημονικού και θεολογικού περιεχομένου να εκδίδονται ελεύθερα.
  - β. Επανέφερε την Ιερά Εξέταση και την αναδιοργάνωση των μοναστικών ταγμάτων.
  - γ. Πρόβαλε διαρκώς το έργο της Εκκλησίας.

2. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη.

Στήλη Α	Στήλη Β
Δεισδαιμονία	• Σύγκρουση ατόμων ή ομάδων που ανήκουν στο ίδιο κοινωνικό σύνολο.
Συγχωροχάρτι	• Δικαστήριο της Καθολικής Εκκλησίας.
Εμφύλιος Πόλεμος	• Αρνητική προδιάθεση, στάση απέναντι σε πρόσωπα ή σε ομάδες.
Ιερά Εξέταση	• Αποδίδει σε τυχαία γεγονότα, σε πράξεις ή σε αντικείμενα υπερφυσικές ιδιότητες.
Προκατάληψη	• Έγγραφο άφεσης αμαρτιών.

3

Διαφωτισμός, Αμερικανική Επανάσταση και Γαλλική Επανάσταση

1. Αφού μελετήσετε τις ιδέες του Διαφωτισμού να αναφέρετε την αξία τους στη σύγχρονη εποχή.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Να αναζητήσετε τις θέσεις/αιτήματα των τριών τάξεων στη Γαλλία, δηλαδή των ευγενών, του κλήρου και της τρίτης τάξης, πριν από τη Γαλλική Επανάσταση και να τις καταγράψετε με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας αφού χωριστείτε σε τρεις ομάδες συμφερόντων.

Ανήκω στην τάξη των .....

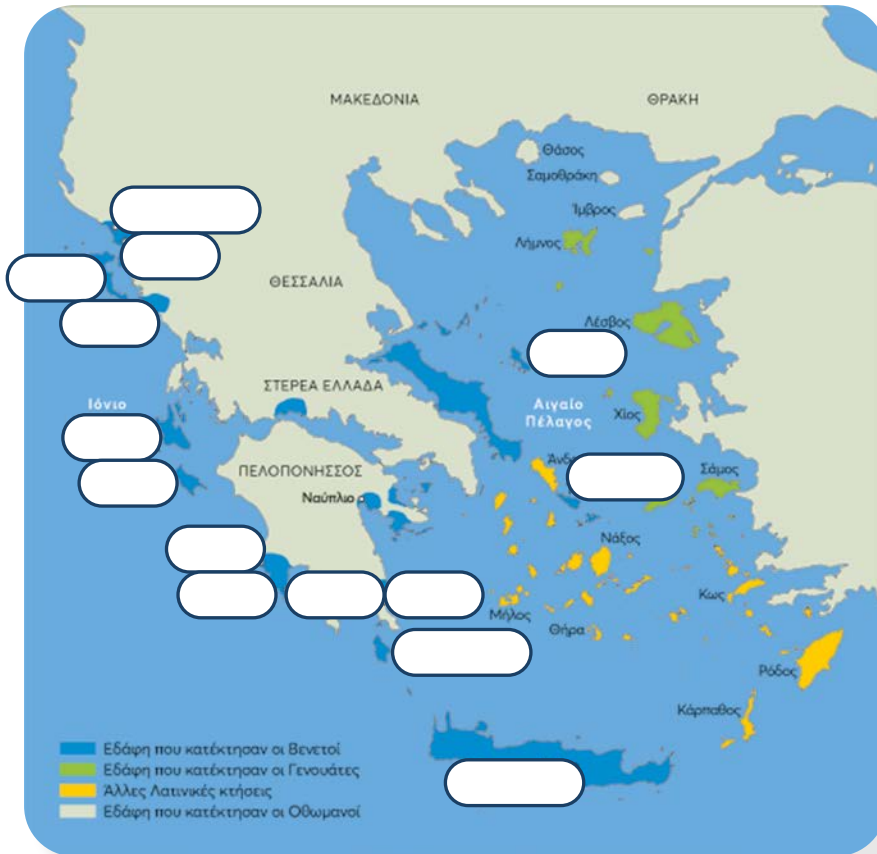
Οι θέσεις/αιτήματα της τάξης μου είναι .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4

Η κατάκτηση της ελληνικής χερσονήσου και οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων

1. Συμπληρώστε στον παρακάτω χάρτη τα ονόματα των βενετοκρατούμενων περιοχών.

2. Συζητήστε με την ομάδα σας και καταγράψτε:

α. Ποιες από τις συνθήκες που επέβαλαν οι Οθωμανοί στους Έλληνες σας φαίνονται πιο βαριές και δύσκολες να τις αντέξουν οι κατακτημένοι;

.....

.....

.....

β. Αναζητήστε πληροφορίες για εξεγέρσεις των ντόπιων εναντίον των Βενετών την περίοδο της Λατινοκρατίας (πού, πότε, με ποια αφορμή, πρωταγωνιστές).

.....

.....

.....

5

Συνθήκες συμβίωσης Ελλήνων και Οθωμανών. Οι φόροι «αίματος» των υπόδουλων Ελλήνων

1. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της στήλης Α με την ερμηνεία τους στη στήλη Β.

Στήλη Α	Στήλη Β
Προύχοντες	• Κεφαλικός φόρος που πλήρωναν οι χριστιανοί.
Παροικιακός Ελληνισμός	• Φορολογία ίση με το ένα δέκατο του εισοδήματος.
Δεκάτη	• Οθωμανός δικαστής.
Προνόμια	• Κοινοτικοί άρχοντες.
Καδής	• Διευκολύνσεις της οθωμανικής διοίκησης στους υπόδουλους.
Χαράτσι	• Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό.

2. Συμπληρώστε τη μεσοστιχίδα της ΠΑΡΟΙΚΙΑΣ.

1. Τα παραχώρησαν οι Οθωμανοί στους Έλληνες.	Π _ _ _ _ _
2. Οι Έλληνες λόγιοι στη Δυτική Ευρώπη συνέβαλαν σε αυτή.	_ _ Α _ _ _ _
3. Οι προύχοντες ... τις τοπικές υποθέσεις.	Ρ _ _ _ _ _
4. Υπήρχαν και τέτοιοι εξισλαμισμοί.	Ο _ _ _ _ _
5. Τακτικός φόρος (αντίστροφα).	_ _ _ _ _ Ι
6. Δίκαζε με βάση το μουσουλμανικό δίκαιο.	Κ _ _ _ _
7. Καθόρισε τη στάση του κατακτητή.	Ι _ _ _ _
8. Οι φόροι κάλυπταν κρατικές ...	_ _ Α _ _ _ _

3. Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις της παρένθεσης.

(οργάνωση, πολιτικά, παιδευτικό, εκκλησιαστικά, απονομή, κοσμικό)

Οι λόγιοι στη Δυτική Ευρώπη συνέχισαν το ..... τους έργο. Οι Οθωμανοί αναγνώριζαν τον θρησκευτικό ηγέτη των χριστιανών και ως ..... άρχοντα. Τα προνόμια που δόθηκαν στην Εκκλησία ήταν ..... και ..... Ο Πατριάρχης, με τη βοήθεια της Συνόδου των αρχιεπισκόπων, ασχολούνταν με όλα τα ζητήματα της Εκκλησίας. Τα προνόμια είχαν σχέση με την ..... της δικαιοσύνης και την ..... της παιδείας.

ΣΥΝΘΗΚΕΣ
ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ
ΟΘΩΜΑΝΩΝ. ΟΙ
ΦΟΡΟΙ "ΑΙΜΑΤΟΣ"
ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ

6 Η αντίσταση στην οθωμανική εξουσία και οι φορείς της (εκκλησιαστικοί, λαϊκοί, κλέφτες και αρματολοί)

1. Παρακάτω αναφέρεται ο θρύλος του «μαρμαρωμένου βασιλιά». Συζητήστε με την ομάδα σας και σχολιάστε την ιδέα αυτού του θρύλου και τον τρόπο που αυτή η ιδέα διατήρησε την ταυτότητα και ενίσχυσε τη φλόγα των Ελλήνων για απελευθέρωση από τους Οθωμανούς.

«Όταν μπήκαν οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη, ο βασιλιάς αντιστάθηκε ηρωικά. Καθώς όμως οι εχθροί τον περικύκλωσαν και ετοιμάζονταν να τον σκοτώσουν, άγγελος Κυρίου τον άρπαξε και τον πήγε σε μια μυστική σπηλιά. Εκεί βρίσκεται μαρμαρωμένος και περιμένει τον άγγελο να τον σηκώσει και να του ξαναδώσει το σπαθί του. Όταν γίνει αυτό, ο βασιλιάς θα διώξει τους Τούρκους από την Πόλη και θα τους κυνηγήσει μέχρι την Κόκκινη Μηλιά».

.....

.....

.....

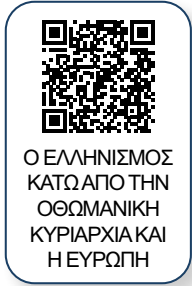
.....

.....

.....

.....

.....

2. Συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις.

- α. Τον 18ο αιώνα η οθωμανική κυριαρχία στον βαλκανικό χώρο ..... συνεχώς.
- β. Σε όλη τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης οι ..... και οι ..... διαδραμάτισαν πολύ σπουδαίο ρόλο.
- γ. Οι χριστιανοί κατέφευγαν στα ορεινά και συσπειρώνονταν σε ..... ομάδες.
- δ. Οι αρματολοί ήταν ..... ομάδες χριστιανών.
- ε. Ο αρματολισμός ήταν ..... που εφαρμόστηκε στην περιοχή των .....

3. Γράψτε Σ για κάθε πρόταση που είναι σωστή και Λ για κάθε λανθασμένη.

- α. Οι κλέφτες φύλαγαν κλεισούρες και οδικές αρτηρίες.
- β. Οι Οθωμανοί στηρίζονταν στους αρματολούς για να διατηρήσουν την τάξη.
- γ. Τον 18ο αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρχε παρακμή στρατιωτική.
- δ. Οι αδελφοί Ορλώφ ήταν ελληνικής καταγωγής.
- ε. Η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή υπογράφηκε από τους Οθωμανούς και τους Ρώσους.
- στ. Οι αρματολοί ήθελαν να ανεξαρτητοποιηθούν από τους Οθωμανούς.

7

Δάσκαλοι του γένους και το έργο του Κοσμά του Αιτωλού

1. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της πρώτης στήλης με την ερμηνεία τους στη δεύτερη στήλη.

Στήλη Α	Στήλη Β
Αυτοσχέδιος	• Άποψη με έμφαση στην εμπειρία ως πηγή γνώσης.
Εμπειρισμός	• Εμπιστοσύνη στη λογική.
Λόγιος	• Παρακίνηση σε δράση.
Ορθολογισμός	• Χωρίς σχεδιασμό και οργάνωση.
Υποδαύλιση	• Πολύ μορφωμένος άνθρωπος.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ
ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

2. Καταγράψτε τα ονόματα των δασκάλων του γένους που βρίσκονται στην παρένθεση στη στήλη που ταιριάζουν.

(Θεόκλητος Φαρμακίδης, Δημήτριος Καταρτζής, Μιχαήλ Περδικάρης, Νεόφυτος Δούκας, Ιώσηπος Μοισιόδακας, Παναγιώτης Κοδρικάς, Νεόφυτος Βάμβας, Άνθιμος Γαζής, Κωνσταντίνος Οικονόμου, Γρηγόριος Κωνσταντάς)

Κοσμικοί	Ιερείς

3. Παρατηρήστε προσεκτικά την παρακάτω εικόνα και τους στίχους από την τελευταία στροφή του ποιήματος «Το κρυφό σχολειό» του Ιωάννη Πολέμη και απαντήστε με ποιον τρόπο συνέβαλε η τέχνη στη διαμόρφωση του θρύλου του «κρυφού σχολειού».

Ένας ψαλμός ακούγεται βαθύς
Σα μελωδίες ενός κόσμου άλλου,
Κι ανατριχιάζει ακούοντας καθείς
Προφητικά τα λόγια του δασκάλου
Με μια φωνή βαριά.
«Μη σκιάζεστε στα σκότη! Η λευτεριά
σαν της αυγής το φεγγοβόλο αστέρι
της νύχτας το ξημέρωμα θα φέρει».

8

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Ρήγας Βελεστινλής, Αδαμάντιος Κοραής

1. «Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά.» Ρήγας Βελεστινλής
Σύμφωνα με την παραπάνω φράση, ποιο είναι το όραμα του Ρήγα Βελεστινλή και πώς αυτό επηρέασε το έργο του;

.....

.....

.....

.....

2. «Πολιτεία που δεν έχει σαν βάση της την παιδεία, είναι οικοδομή πάνω στην άμμο».
Αδαμάντιος Κοραής
Σύμφωνα με την παραπάνω φράση, ποιο είναι το όραμα του Αδαμάντιου Κοραή για την οικοδόμηση του νέου ελληνικού κράτους;

.....

.....

.....

.....

3. Δίπλα σε κάθε πρόταση γράψτε το όνομα του προσώπου στο οποίο αναφέρεται.

- α. Γεννήθηκε στη Θεσσαλία. ....
- β. Σπούδασε Ιατρική. ....
- γ. Συνέθεσε τον *Θούριο*. ....
- δ. Δολοφονήθηκε από τους Τούρκους. ....
- ε. Γεννήθηκε στη Σμύρνη. ....
- στ. Πίστευε στον φιλελευθερισμό. ....
- ζ. Διαμόρφωσε τη θεωρία της «μέσης οδού» για τη γλώσσα. ....
- η. Εξέδωσε τη Χάρτα της Ελλάδος. ....

9

Οι αγώνες των Μανιατών και των Σουλιωτών

1. Γράψτε Σ για κάθε πρόταση που είναι σωστή και Λ για κάθε λανθασμένη.

- α. Η Μάνη υποτάχθηκε άμεσα στους Οθωμανούς.
- β. Οι Οθωμανοί προσπάθησαν πολύ να κατακτήσουν τα χωριά του Σουλίου.
- γ. Οι Σουλιώτισσες δεν ήταν συνηθισμένες να πολεμούν.

- δ. Κάτοικοι από τουρκοκρατούμενες περιοχές κατέφευγαν στη Μάνη και στο Σούλι.
- ε. Οι Έλληνες της Μάνης δεν ανέπτυξαν επαναστατική δραστηριότητα.
- στ. Οι Σουλιώτες έδωσαν αγώνες εναντίον των Οθωμανών.

2. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της πρώτης στήλης με ό,τι τους ταιριάζει από τις προτάσεις της δεύτερης στήλης.

Στήλη Α	Στήλη Β
Οι Μανιάτες •	<ul style="list-style-type: none"> • Πολέμησαν στους βενετοτουρκικούς πολέμους. • Είχαν φάρες. • Κυνηγήθηκαν από τον Αλή Πασά.
Οι Σουλιώτες •	<ul style="list-style-type: none"> • Ανέπτυξαν πειρατική δραστηριότητα. • Ζούσαν στα ορεινά της Ηπείρου. • Ζούσαν στα ορεινά της νότιας Πελοποννήσου.

3. Μελετήστε με προσοχή την παρακάτω πηγή και καταγράψτε ποιοι ήταν οι λόγοι που ο Αλή Πασάς ήθελε να κατακτήσει το Σούλι, ποια εμπόδια συνάντησε και πότε του δόθηκε η ευκαιρία να πραγματοποιήσει τον στόχο του.

Κεντρικός, ωστόσο, και σταθερός στόχος της στρατηγικής του Αλή, σε όλο το διάστημα της κυριαρχίας του στο πασαλίκι των Ιωαννίνων, θα παραμείνει η έξοδος του στα λιμάνια και τις θάλασσες του Αμβρακικού, του Ιονίου και της Αδριατικής, στις οποίες οι Βενετοί δεν του επέτρεπαν την ελεύθερη ναυσιπλοΐα. Η κατάρρευση της Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου άνοιξε τον δρόμο στον Αλή για τη διεκδίκηση, ταυτόχρονα με τις μεγάλες δυνάμεις, των Επτανήσων και των ηπειρωτικών εξαρτημάτων τους –Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάργα, Βουθρωτό–, που συνιστούσαν ταυτόχρονα και τα κυριότερα λιμάνια στον Αμβρακικό και στο Ιόνιο.

Ψιμούλη, Β., *Σούλι και Σουλιώτες*, Εστία, 2005, σ. 349.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

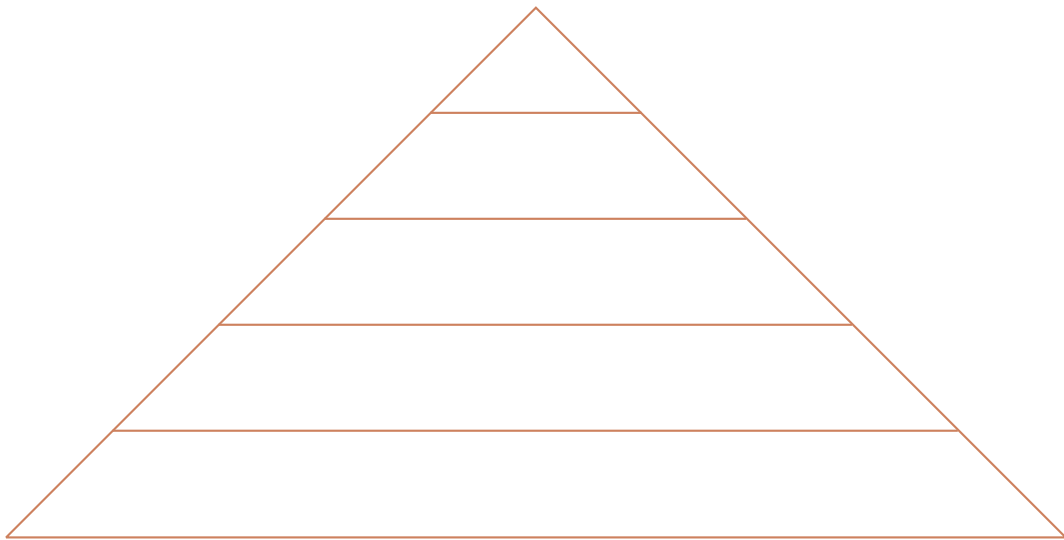
.....

.....

.....

10 Η Φιλική Εταιρεία

1. Συμπληρώστε παρακάτω την πυραμίδα ιεραρχίας της Φιλικής Εταιρείας.

2. Συμπληρώστε τα κενά του παρακάτω κειμένου με τις λέξεις ή φράσεις της παρένθεσης.
(Ξάνθος, Τσακάλωφ, επανάσταση, Ιωάννης Καποδίστριας, Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, Σκουφάς, Φιλικής Εταιρείας, Αλέξανδρο Υψηλάντη)

Ο ..... πίστευε ότι δεν ήταν ώριμες οι συνθήκες για ..... , για αυτό και αρνήθηκε την πρόταση να ηγηθεί της ..... . Έτσι, οι ιδρυτές της ..... και ..... απευθύνθηκαν στον υπασπιστή του Ρώσου αυτοκράτορα ..... , ο οποίος αποδέχτηκε την πρότασή τους και άρχισε αμέσως τις προετοιμασίες για την έναρξη της εξέγερσης με αφετηρία τις .....

3. Εργαστείτε σε μικρές ομάδες ή ατομικά και δημιουργήστε τον δικό σας κρυπτογραφικό κώδικα επικοινωνίας.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

11

Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία – Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης

1. Γράψτε Σ για κάθε σωστή πρόταση και Λ για κάθε λανθασμένη.
  - α. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πίστευε ότι οι γειτονικοί λαοί, Σέρβοι και Βούλγαροι, δεν θα συμμετείχαν στην εξέγερση.
  - β. Ο Υψηλάντης ήθελε να βρίσκεται στη μεθόριο, ώστε, αν η εξέγερση αποτύγχανε, να καταφύγει είτε ανατολικά προς τη Ρωσία είτε βόρεια προς την Αυστρία.
  - γ. Ο Υψηλάντης πίστευε ότι η Ρωσία θα επέτρεπε να εισβάλουν οθωμανικά στρατεύματα στη Μολδοβλαχία.
  - δ. Η εξέγερση στη Μολδοβλαχία δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντιπερισπασμός για τις οθωμανικές δυνάμεις.

2. Εργαστείτε σε μικρές ομάδες και αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τον Ιερό Λόχο των επίλεκτων Θηβαίων οπλιτών του 4ου π.Χ. αιώνα. Κατόπιν, συγκρίνετέ τον με τον Ιερό Λόχο της μάχης του Δραγατσανίου (7 Ιουνίου 1821), παρουσιάστε τα αποτελέσματά σας στην ολομέλεια και, αφού συζητήσετε, να εξαγάγετε τα συμπεράσματά σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12

Η Επανάσταση στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα

1. Βρίσκεστε σε μία τηλεοπτική συζήτηση (debate), όπου καλείστε να παρουσιάσετε τις συνθήκες που ευνόησαν το ξεκίνημα της Ελληνικής Επανάστασης από την Πελοπόννησο. Αναπτύξτε την απάντησή σας παρακάτω και στη συνέχεια ανακοινώστε την στην ολομέλεια της τάξης σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Σε μικρές ομάδες εργασίας αναζητήστε πληροφορίες σχετικές με τη ζωή και τη δράση του ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης Αθανάσιου Διάκου. Μπορείτε να αξιοποιήσετε υλικό από τη Σχολική Βιβλιοθήκη ή το διαδίκτυο. Στη συνέχεια, παρουσιάστε με όποιο τρόπο προτιμάτε (π.χ. PowerPoint, χαρτόνι κ.ά.) τα αποτελέσματα της ομάδας σας στην ολομέλεια της τάξης και μέσα από τη συζήτηση καταλήξτε σε μια κοινή παρουσίαση της ζωής και της δράσης του. Μπορείτε να κρατήσετε σημειώσεις για την εργασία σας παρακάτω.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13 Η Επανάσταση στη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο

1. Καταγράψτε παρακάτω τα σημαντικότερα γεγονότα της επανάστασης στη Μακεδονία κατά τα δύο πρώτα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Αντιστοιχίστε τα ιστορικά γεγονότα της πρώτης στήλης με τις ημερομηνίες της δεύτερης στήλης.

Στήλη Α	Στήλη Β
Επανάσταση της Χαλκιδικής	• 9 Αυγούστου 1823
Κατάληψη της Νάουσας από Μακεδόνες επαναστάτες	• Νοέμβριος 1821
Κατάληψη της Νάουσας από τους Οθωμανούς	• 19 Φεβρουαρίου 1822
Μάχη του Πέτα	• 12-13 Απριλίου 1822
Μάχη Κεφαλόβρυσου	• 4 Ιουλίου 1822

14

Η Επανάσταση στα νησιά του Αιγαίου και ο Κωνσταντίνος Κανάρης

1. Σχεδιάστε και ζωγραφίστε με την ομάδα σας σε κανσόν χαρτόνι ένα πυρπολικό, χρησιμοποιώντας στοιχεία από την περιγραφή στο κείμενο του βιβλίου της Ιστορίας. Στη συνέχεια, παρουσιάστε το στην ολομέλεια της τάξης και συγκρίνετε τις ζωγραφιές σας συζητώντας για τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, καθώς και για τη χρησιμότητα των πυρπολικών κατά τη διάρκεια των ναυμαχιών. Μπορείτε παρακάτω να καταγράψετε τα κοινά συμπεράσματα των ομάδων.

.....

.....

.....

.....

2. Αναζητήστε με την ομάδα σας πληροφορίες (στο διαδίκτυο, στη Σχολική Βιβλιοθήκη κ.λπ.) σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Κωνσταντίνου Κανάρη, οργανώστε τες σε ένα αρχείο Word ή σε PowerPoint ή σε κανσόν χαρτόνι, παρουσιάστε τες στην τάξη και, αφού συζητήσετε, καταγράψτε τα βασικά σημεία του βιογραφικού του ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης.

.....

.....

.....

.....

15

Η άλωση της Τριπολιτσάς και η μάχη στα Δερβενάκια

1. Συμπληρώστε το παρακάτω απόσπασμα από το κείμενο του βιβλίου της Ιστορίας με τις κατάλληλες λέξεις που βρίσκονται στην παρένθεση.
(Ελλήνων, αντίσταση, οθωμανικής, Τριπολιτσάς, ελληνικές, Δερβενακίων)

Η άλωση της ..... και η μάχη των ..... υπήρξαν κομβικά γεγονότα στην Ελληνική Επανάσταση, αποδεικνύοντας την ανθεκτικότητα και την αποφασιστικότητα των ..... επαναστατών. Αυτά τα γεγονότα όχι μόνο άλλαξαν την ισορροπία δυνάμεων υπέρ των Ελλήνων αλλά και τροφοδότησαν τις φλόγες της Ανεξαρτησίας, εμπνέοντας συνεχή ..... κατά της ..... κυριαρχίας σε όλες τις περιοχές.

2. Δημιουργήστε με την ομάδα σας μία ταινία, που θα διηγείται την άλωση της Τριπολιτσάς, χρησιμοποιώντας την εφαρμογή Stop Motion Studio και πλαστελίνη για τη δημιουργία του περιβάλλοντος χώρου και των ανθρώπινων μορφών. Εναλλακτικά, αν δεν διαθέτετε τα ανάλογα τεχνολογικά μέσα, τότε μπορείτε να δημιουργήσετε την αναπαράσταση της άλωσης μόνο με πλαστελίνη. Κατόπιν, παρουσιάστε τις εργασίες σας στην ολομέλεια της τάξης και συζητήστε για τον τρόπο δημιουργίας τους, τι πήγε καλά και τι χρειάζεται βελτίωση. Μπορείτε να καταγράψετε παρακάτω τα συμπεράσματά σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16 Μορφές του Αχώνα: Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Μάρκος Μπότσαρης

1. Με την ομάδα σας χρησιμοποιήστε την πλατφόρμα MyHeritage και την εφαρμογή DeepStory (ή οποιαδήποτε άλλη ανάλογη εφαρμογή), ώστε να δώσετε φωνή στους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και Μάρκο Μπότσαρη, να μιλήσουν οι ίδιοι για τη ζωή και τη δράση τους, κατόπιν σχετικής διερεύνησης σε έντυπο και ψηφιακό υλικό και σύμφωνα με το κείμενο του βιβλίου σας αλλά και άλλες έγκυρες ιστορικές πηγές. Προσπαθήστε ο λόγος των ηρώων να είναι σύντομος και να περιέχει βασικές πληροφορίες για τη ζωή και το έργο τους. Σε περίπτωση που δεν διαθέτετε τα ανάλογα τεχνολογικά μέσα ή υπάρχει δυσκολία στη χρήση των αντίστοιχων πλατφορμών ή εφαρμογών, τότε μπορείτε να ετοιμάσετε γραπτό κείμενο, όπου ο κάθε ήρωας θα αφηγείται τη ζωή του. Παρουσιάστε το αποτέλεσμα της εργασίας σας στην ολομέλεια της τάξης σας και συζητήστε για τον τρόπο υλοποίησης της ψηφιακής ή γραπτής δημιουργίας, τι πήγε καλά και τι χρειάζεται βελτίωση. Μπορείτε να καταγράψετε παρακάτω τα συμπεράσματά σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Έχοντας υπόψη σας τη ζωή και τη δράση των δύο σημαντικών μορφών του Αγώνα για την Ανεξαρτησία, του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και του Μάρκου Μπότσαρη, δημιουργήστε με την ομάδα σας έναν φανταστικό διάλογο μεταξύ των ηρώων, όπου θα συζητούν για κομβικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης εξιστορώντας τις εμπειρίες τους, τις απόψεις τους και τις στάσεις τους σε σχέση με αυτά. Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης την εργασία σας, συζητήστε και καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας για το τι πήγε καλά και τι χρειάζεται βελτίωση. Κατόπιν, προχωρήστε στην αναδιατύπωση του διαλόγου, αν αυτό προκύπτει από τη συζήτηση στην ολομέλεια.

.....

.....

.....

.....

17

Οι εθνοσυνελεύσεις και η πολιτική οργάνωση του Αγώνα

1. Καταγράψτε παρακάτω τα κύρια θέματα συζήτησης και τις αποφάσεις της κάθε Εθνοσυνέλευσης χωριστά. Μπορείτε να ανατρέξετε στο βασικό κείμενο και στις πηγές του βιβλίου σας, καθώς και σε άλλες πηγές (π.χ. στη Σχολική Βιβλιοθήκη, στο διαδίκτυο κ.λπ.).

Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου

.....

.....

.....

.....

.....

Β΄ Εθνοσυνέλευση του Άστρους

.....

.....

.....

.....

.....

Γ΄ Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας

.....

.....

.....

.....

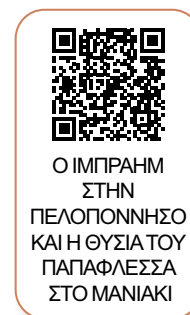
.....

18

Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και η θυσία του Παπαφλέσσα

1. Αντιστοιχίστε τα ιστορικά γεγονότα της πρώτης στήλης με τις ημερομηνίες της δεύτερης στήλης.

Στήλη Α	Στήλη Β
Χάνι της Γαβριάς	• 11 Φεβρουαρίου 1825
Κατάληψη της Σφακτηρίας	• 8 Μαΐου 1821
Απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο	• 30 Απριλίου 1825
Απελευθέρωση οπλαρχηγών	• 20 Μαΐου 1825
Η δολοφονία του Οδυσσέα Ανδρούτσου	• 11 Μαΐου 1825
Παράδοση του Παλαιόκαστρου	• 7 Απριλίου 1825
Μάχη στο Κρεμμύδι	• 26 Απριλίου 1825
Η θυσία του Παπαφλέσσα στο Μανιάκι	• 5 Ιουνίου 1825
Παράδοση του Νεόκαστρου	• 17 Μαΐου 1825

19

Οι πολιορκίες και η Έξοδος του Μεσολογγίου

1. Αναπαραστήστε την Έξοδο του Μεσολογγίου ως εξής. Χωριστείτε σε πέντε ομάδες ή λιγότερες, ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών/τριών του τμήματός σας, και επιλέξτε αντίστοιχα τους ρόλους των ομάδων. Η πρώτη ομάδα μπορεί να υποδύεται τους Μεσολογγίτες που έμειναν μέσα στην πόλη στην πυριτιδαποθήκη με τον Χρήστο Καψάλη, η δεύτερη ομάδα να αναπαραστήσει τα γυναικόπαιδα, η τρίτη τους μάχιμους Μεσολογγίτες, η τέταρτη τους Έλληνες πολεμιστές που βρίσκονταν σε κοντινή απόσταση από το Μεσολόγγι και η πέμπτη ομάδα τα στρατεύματα του Ιμπραήμ και του Κιουταχή που παραμόνευαν τους Μεσολογγίτες κατά την Έξοδο. Σε περίπτωση που ο αριθμός των μαθητών και μαθητριών δεν επαρκεί ώστε να σχηματιστούν πέντε ομάδες ή λιγότερες, μπορεί να τροποποιηθεί ανάλογα η δραστηριότητα και εκ περιτροπής να υποδύονται οι μαθητές και οι μαθήτριες διαφορετικούς ρόλους. Αναζητήστε επιπλέον πληροφορίες για το ιστορικό αυτό γεγονός στη σχολική βιβλιοθήκη ή στο διαδίκτυο με την καθοδήγηση του δασκάλου ή της δασκάλας σας. Παρακάτω μπορείτε να κρατήσετε σημειώσεις σχετικά με τον ρόλο που θα υποδυθείτε με την ομάδα σας ή ατομικά.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Καταγράψτε τα συναισθήματά σας μετά τη δραματοποίηση της Εξόδου του Μεσολογγίου στην προηγούμενη άσκηση.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20

Οι αγώνες του Γεώργιου Καραϊσκάκη

1. Εργαστείτε σε μικρές ομάδες και συγκεντρώστε πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Γεώργιου Καραϊσκάκη κατά την Ελληνική Επανάσταση (από τη Σχολική Βιβλιοθήκη, το διαδίκτυο κ.λπ.). Κατόπιν, παρουσιάστε τες στην ολομέλεια της τάξης με όποιον τρόπο επιλέξετε (π.χ. χαρτόνι, παρουσίαση PowerPoint κ.ά.). Στη συνέχεια, συζητήστε σχετικά και καταγράψτε παρακάτω ορισμένα κοινά συμπεράσματα για τη ζωή και τη δράση του συγκεκριμένου ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Πώς κρίνετε το σχέδιο του Γεώργιου Καραϊσκάκη για αποκοπή του εφοδιασμού του οθωμανικού στρατού κατά την πολιορκία του Μεσολογγίου το 1826; Παρουσιάστε την άποψή σας με βάση τις ιστορικές πληροφορίες που έχετε ήδη επεξεργαστεί στην προηγούμενη άσκηση, καθώς και με συγκεκριμένα επιχειρήματα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

21 Η προσφορά των φιλελλήνων

1. Ποια είναι η άποψή σας για την προσφορά των φιλελλήνων στον Αγώνα των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία, με ηθική και υλική υποστήριξη καθώς και με φυσική παρουσία και συμμετοχή στο πεδίο των μαχών; Υπάρχουν αντίστοιχα παραδείγματα εθελοντικής προσφοράς σήμερα; Αναπτύξτε τις σκέψεις σας παρακάτω με επιχειρήματα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

23

Ο Ιωάννης Καποδίστριας

1. Γιατί πιστεύετε ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας επέλεξε να εγκαθιδρύσει μια συγκεντρωτική κυβέρνηση με σκοπό τη θεμελίωση ενός σύγχρονου ελληνικού κράτους; Αναπτύξτε παρακάτω την άποψή σας στηρίζοντάς τη σε επιχειρήματα που θα αντλήσετε από το βασικό κείμενο και τις πηγές του βιβλίου Ιστορίας, καθώς και από άλλες πηγές που μπορείτε να αξιοποιήσετε από τη Σχολική Βιβλιοθήκη ή/και το διαδίκτυο.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24

Η ίδρυση του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

- Η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητο κράτος
  - α. με μοναρχικό πολίτευμα.
  - β. με δημοκρατικό πολίτευμα.
  - γ. με ολιγαρχικό πολίτευμα.
- Το Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας υπέγραψαν στο Λονδίνο
  - α. η Υψηλή Πύλη και η Ρωσία.
  - β. η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία.
  - γ. η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία.
- Το Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας υπογράφηκε στο Λονδίνο
  - α. το 1830.
  - β. το 1827.
  - γ. το 1831.
- Τα σύνορα της Ελλάδας ορίζονταν στη γραμμή
  - α. Σπερχειού – Αχελώου.
  - β. Αμβρακικού – Παγασητικού.
  - γ. τίποτε από αυτά.

25

Η περίοδος της αντιβασιλείας και η βασιλεία του Όθωνα

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

1. Η ακροστιχίδα της «ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ».

Ήταν το νέο ελληνικό κράτος.

Ήταν ο Όθωνας όταν έγινε βασιλιάς.

Είδος εκπαίδευσης που περιθωριοποιήθηκε.

Την είχαν οι αντιβασιλείς.

Σε αυτή την εκπαίδευση δόθηκε έμφαση.

Ανακηρύχθηκε η εκκλησία της Ελλάδας.

Το παραχώρησε ο Όθωνας.

Το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο ... στην Αθήνα.

Απαίτησε την παραχώρηση Συντάγματος.

Έδινε αυξημένες το Σύνταγμα στον Όθωνα.

Έδρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου (αντίστροφα).

Οι πολιτικοί αντίπαλοι της κυβέρνησης.

A _ _ _ _ _

N _ _ _

T _ _ _ _ _

I _ _ _

B _ _ _ _ _

A _ _ _ _ _

Σ _ _ _ _ _

I _ _ _ _ _

Λ _ _ _

E _ _ _ _ _

I _ _ _ _ _

A _ _ _ _ _

2. (Ομαδική) Στον ακόλουθο πίνακα με τις κατηγορίες των μεταρρυθμίσεων, καταγράψτε στην κατάλληλη θέση αυτές που πραγματοποιήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα. Να συμπεριληφθούν και αυτές που αναφέρονται στην περίοδο διακυβέρνησης των αντιβασιλέων.

Διοίκηση	Κοινωνία	Εκπαίδευση	Θρησκευτικά θέματα

3. Προσπαθήστε να εξηγήσετε γιατί η ανακήρυξη του αυτοκέφαλου της Εκκλησίας της Ελλάδας προκάλεσε την αντίδραση του Φαναρίου.

.....

.....

.....

.....

.....

26

Ο Γεώργιος Α΄, η βασιλεία του και η επικράτηση του κοινοβουλευτισμού

1. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της πρώτης στήλης με την ερμηνεία τους στη δεύτερη στήλη.

Στήλη Α	Στήλη Β
Αλυτρωτισμός	• Επανεξέταση με σκοπό τον έλεγχο και την τροποποίηση.
Κυβέρνηση μειοψηφίας	• Ανάθεση σχηματισμού κυβέρνησης στο κόμμα πλειοψηφίας.
Αναθεώρηση του Συντάγματος	• Κυβέρνηση που δεν διαθέτει την πλειοψηφία των βουλευτών.
Αρχή της δεδηλωμένης	• Κατάσταση όπου αυτός που χρωστάει αδυνατεί να αποπληρώσει το χρέος του.
Πτώχευση	• Πολιτικοκοινωνική κίνηση που επιδιώκει την απελευθέρωση υπόδουλων ομοεθνών.

2. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.

- Η Συνθήκη της Ένωσης των Επτανήσων με την Ελλάδα υπογράφηκε
  - α. το 1863.
  - β. το 1864.
  - γ. το 1844.
- Τη Συνθήκη της Ένωσης υπέγραψαν
  - α. η Αγγλία με τη συμφωνία της Γαλλίας, της Ρωσίας, της Αυστρίας και της Πρωσίας.
  - β. η Αγγλία με τη συμφωνία της Ρωσίας και της Πρωσίας.
  - γ. η Αγγλία με τη συμφωνία της Γαλλίας και της Ρωσίας.
- Η Συνθήκη της Ένωσης δικαίωσε μακρόχρονες προσδοκίες διότι
  - α. οι Επτανήσιοι είχαν εκφράσει την επιθυμία τους να ενωθούν με την υπόλοιπη Ελλάδα.
  - β. οι Άγγλοι επιθυμούσαν να παραδώσουν τα Επτάνησα στους Έλληνες.
  - γ. οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν ήθελαν να κατέχει τα Επτάνησα η Μεγάλη Βρετανία.

3. (Ομαδική) Συζητήστε με την ομάδα σας γιατί οι γελοιογραφίες εκείνης της εποχής απεικόνιζαν τον Χαρίλαο Τρικούπη με αυτόν τον τρόπο.

.....

.....

.....

.....

27

Η Μεγάλη Ιδέα και η εδαφική επέκταση της Ελλάδας

1. Λύστε το σταυρόλεξο.

- α. Εμπνευστής της Μεγάλης Ιδέας.
- β. Απώτερος στόχος ήταν η ... της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.
- γ. Η Αθήνα στον Κριμαϊκό Πόλεμο συμπαραστάθηκε στη...
- δ. Η Ελλάδα είχε εδαφικές ... στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και την Κρήτη.
- ε. Ένθερμος υποστηρικτής της Μεγάλης Ιδέας.
- στ. Η Αθήνα απέστειλε ... σε οθωμανικά εδάφη.
- ζ. Εκεί πραγματοποιήθηκαν τοπικές εξεγέρσεις.
- η. Η Ελλάδα βρέθηκε σε ... από τη Γαλλία και την Αγγλία.

The crossword puzzle grid consists of white squares for letters and grey squares for empty space. The starting letters are: ε. (top), στ. (top), α. (middle), β. (middle), δ. (middle), ζ. (middle), γ. (middle), η. (top right).

2. Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις της παρένθεσης.
(ναυτική, αυτονόμηση, πόλεμος, εξέγερση, συμφωνία, ήττα, δυνάμεις)

Το 1896 η ..... των Κρητικών προκάλεσε τη βίαιη αντίδραση της Υψηλής Πύλης και την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Η αποστολή ..... και χερσαίων ..... στην Κρήτη και η άρνηση των Ελλήνων να συμμορφωθούν στους όρους της ..... για την ..... της Κρήτης οδήγησαν σε ελληνοτουρκικό ..... το 1897, ο οποίος χαρακτηρίστηκε «ατυχής» εξαιτίας της ..... για την Ελλάδα.

3. Ποιοι ήταν οι όροι της Συνθήκης της Κωνσταντινούπολης (1897);

- α. ....
- β. ....
- γ. ....

28

Η έκφραση του «Ανατολικού Ζητήματος» στα Βαλκάνια και ο Μακεδονικός Αγώνας (1904-1908)

1. Καταγράψτε στον ακόλουθο πίνακα εξελικτικά τις δράσεις του ελληνικού κράτους σε σχέση με το Μακεδονικό Ζήτημα.

Δράσεις του ελληνικού κράτους

2. Αντιστοιχίστε τις διπλωματικές ενέργειες της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη.

Στήλη Α	Στήλη Β
Αξίωση	• Σταδιακή ανάληψη πρωτοβουλιών και άσκηση επιρροής.
Προσεταιρισμός	• Απαίτηση που βασίζεται σε κάποιο κεκτημένο δικαίωμα.
Διείσδυση	• Η ενέργεια του προσεταιρίζομαι, η εξασφάλιση της συμφωνίας, της ευνοϊκής στάσης κάποιου.

3. Γράψτε Σ για κάθε σωστή πρόταση και Λ για κάθε λανθασμένη.

- α. Ο πληθυσμός των Ελλήνων χριστιανών ήταν μεγαλύτερος στην περιοχή της Μακεδονίας σε σχέση με τον βουλγαρικό.
- β. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις στα τέλη του 18ου αιώνα εκδήλωναν ενδιαφέρον για τον έλεγχο του οθωμανικού κράτους.
- γ. Οι κομιτατζήδες εξυπηρετούσαν ελληνικούς σκοπούς.
- δ. Η ελληνική παιδεία βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση στην περιοχή της Μακεδονίας.
- ε. Μακεδονομάχοι ονομάστηκαν όλοι όσοι πολέμησαν στην περιοχή της Μακεδονίας.

4. Από την παρένθεση ξεχωρίστε και καταγράψτε τις βουλγαρικές ενέργειες στο Μακεδονικό Ζήτημα.

(αποστολή ομάδας αξιωματικών στη δυτική Μακεδονία, ίδρυση της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης [ΕΜΕΟ], προσέγγιση της Υψηλής Πύλης, προσεταιρισμός των σλαβόφωνων αγροτικών πληθυσμών, ίδρυση του Μακεδονικού Κομιτάτου, επανάσταση στο Ίλιντεν)

- α. ....
- β. ....
- γ. ....

29 Το Κίνημα στου Γουδή (1909) και η αλλαγή του πολιτικού σκηνικού

1. Συμπληρώστε τα κενά στο παρακάτω κείμενο με τις λέξεις της παρένθεσης. (αποτέλεσμα, αξιωματικούς, αδυναμία, αποτυχία, προβλήματα, έλλειψη)

Τον Οκτώβριο του 1908 ιδρύθηκε μυστικά ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος από κατώτερους ..... του στρατού. Η ..... προοπτικής στα εξωτερικά θέματα, η ..... των πολιτικών σχηματισμών να δώσουν λύσεις στα ..... που απασχολούσαν την ελληνική κοινωνία και η ..... ανανεωτικών προσπαθειών είχαν ως ..... τη γενίκευση κλίματος δυσαρέσκειας στο εσωτερικό της χώρας.

2. Λύστε το σταυρόλεξο.

σ.ι.

γ.

α.

β.

δ.

ε.

η.

ζ.

- α. Διαδικασίες που γίνονται στο εσωτερικό ενός πολιτικού χώρου.
- β. Αυτός που δεν είναι ακραίος.
- γ. Παρεμβαίνει ανάμεσα σε πρόσωπα, ομάδες, κράτη κ.λπ. για επίλυση διαφορών.
- δ. Είναι η υπηρεσιακή κυβέρνηση.
- ε. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ιδρύθηκε στα πρότυπά τους.
- στ. Υπαίθρια διαμαρτυρία με τη συμμετοχή πολλών ανθρώπων.

- ζ. Αυτός που δεν επιδιώκει την ένωση.
- η. Πραγματοποιούνταν διαρκώς την άνοιξη του 1909.

30

Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή στο ελληνικό κράτος κατά τον 19ο αιώνα

1. Συμπληρώστε τον πίνακα με τα ονόματα επιφανών προσώπων που σχετίζονται με κάθε τομέα.

Ιστορία – Λαογραφία	Γλώσσα	Λογοτεχνία	Ζωγραφική

2. Αντιστοιχίστε τις έννοιες της πρώτης στήλης με τους ορισμούς τους στη δεύτερη στήλη.

Στήλη Α	Στήλη Β
<ul style="list-style-type: none"> Δημοτικισμός • Ρεαλισμός • Ρομαντισμός • 	<ul style="list-style-type: none"> • Καλλιτεχνικό ρεύμα που υπερασπίζεται την ελευθερία έκφρασης του καλλιτέχνη, με έμφαση στα συναισθήματα και την ατομικότητα του ανθρώπου. • Η αντίληψη ότι ο καλλιτέχνης πρέπει να παρουσιάζει το αντικείμενό του όπως ακριβώς είναι. • Η καθιέρωση της κοινής καθομιλούμενης γλώσσας σε όλες τις περιστάσεις επικοινωνίας.

3. (Ομαδική) Το 1910 ιδρύθηκαν ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος» και η «Φοιτητική Συντροφιά» για να υποστηρίξουν το κίνημα του δημοτικισμού.

- α. Αναζητήστε πληροφορίες για τα μέλη, τις απόψεις και τη δράση τους και παρουσιάστε τες στην τάξη.
- β. Συγκρίνετε τις πληροφορίες, εντοπίστε και καταγράψτε στο τετράδιό σας τις ομοιότητες και τις διαφορές στη λειτουργία και τη δράση των δύο αυτών συλλόγων.

31

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι

1. Μελετήστε τον χάρτη με τις αλλαγές των ελληνικών συνόρων κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, εντοπίστε τη σημασία τους και γράψτε τι συμπεραίνετε.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Διαμοιραστείτε σε ομάδες, αναζητήστε οπτικό υλικό από τους πρωταγωνιστές των Βαλκανικών Πολέμων και συσχετίστε το με την ιστορική αφήγηση. Στη συνέχεια δημιουργήστε ένα λεύκωμα ή μία παρουσίαση στον υπολογιστή, τοποθετώντας το οπτικό υλικό σε χρονολογική σειρά επισημαίνοντας τη συμμετοχή των πρωταγωνιστών στα ιστορικά γεγονότα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

32

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η εμπλοκή της Ελλάδας (1914- 1918)

1. Ποια ήταν τα αίτια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ποια ήταν η αφορμή;

.....

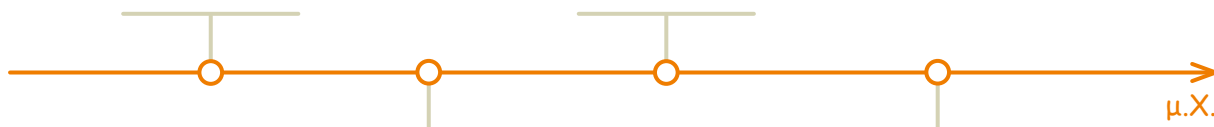
.....

.....

.....

.....

2. Κατασκευάστε την ιστοριογραμμή των γεγονότων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

3. Καταγράψτε τα οφέλη που αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Αναρτήστε μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριάς σας στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης σας εφημερίδες της εποχής.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

33 Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης – Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή (1919-1922)

1. Μελετήστε και παρουσιάστε στην τάξη σας λογοτεχνικά κείμενα σχετικά με την εκστρατεία, τη ζωή των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, τον Πόντο και την Ανατολική Θράκη και τους πρόσφυγες.

Λογοτεχνικό κείμενο: .....

Συγγραφέας: .....

Αντικείμενο: .....

2. Λύστε το σταυρόλεξο για την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Οριζόντια

4. Το 1928 αναδείχτηκε πρωθυπουργός.

6. Συγγραφέας της *Γαλήνης*.

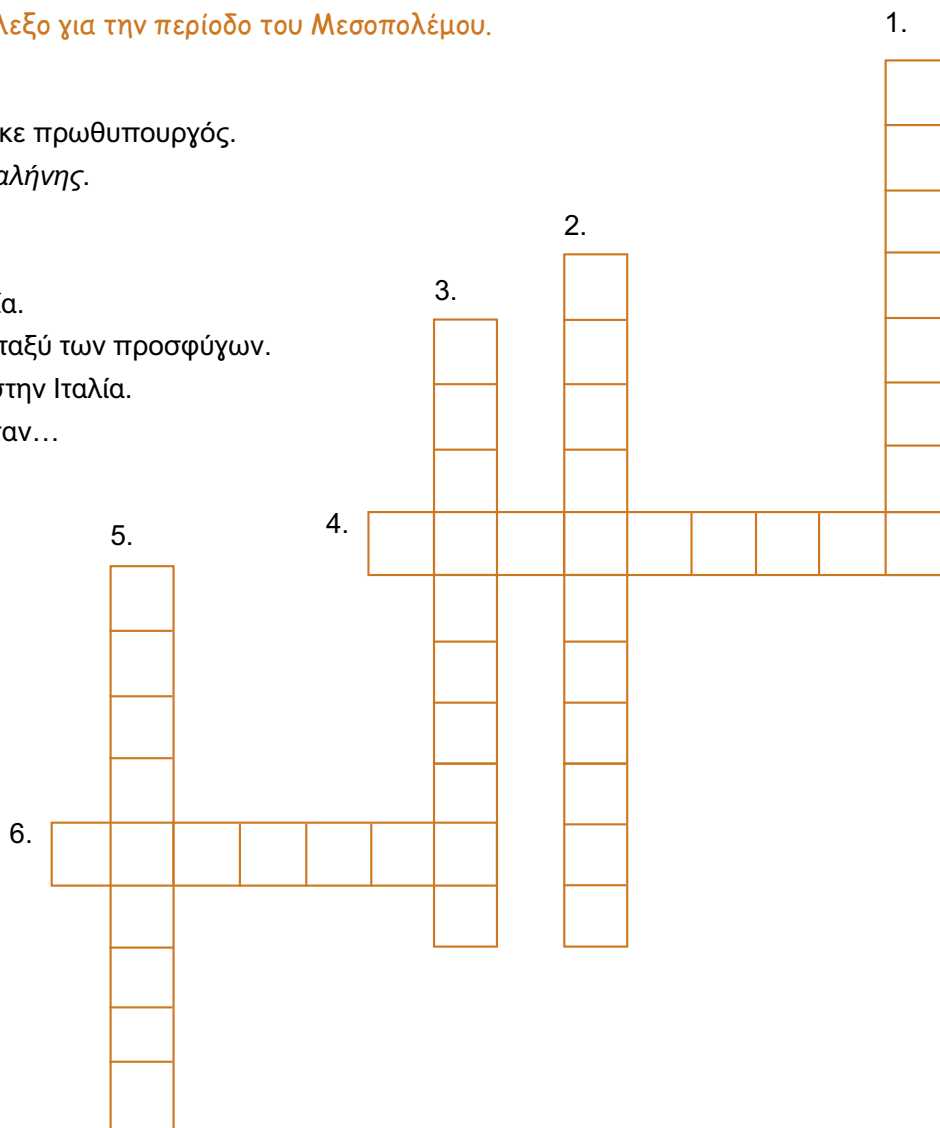
Κάθετα

1. Επέβαλε δικτατορία.

2. Ήταν αυξημένη μεταξύ των προσφύγων.

3. Παραχωρήθηκαν στην Ιταλία.

5. Το 1929 η κρίση ήταν...

35 Η είσοδος της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ιταλική επίθεση (1940)

1. Καταγράψτε τα αίτια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Αναζητήστε οπτικό υλικό από τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο και επιλέξτε δύο φωτογραφίες τοποθετώντας λεζάντες από πεζά κείμενα ή ποιήματα που αναφέρονται στη συγκεκριμένη περίοδο.
3. Συγκεντρώστε με την ομάδα σας μαρτυρίες Ελλήνων στρατιωτών από τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο, παρουσιάστε τες στην τάξη και συζητήστε για τις συνθήκες του πολέμου.

36

Η γερμανική εισβολή

1. Ακούστε το τελευταίο μήνυμα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών στις 27 Απριλίου 1941 και γράψτε ποιος είναι ο στόχος και η κεντρική ιδέα του μηνύματος.

<https://www.youtube.com/watch?v=6usVxMiKuTg>

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Εντοπίστε στον χάρτη «μαρτυρικές» πόλεις και χωριά με κάποιον συμμαθητή ή συμμαθήτριά σου. Επιλέξτε ένα από αυτά, συγκεντρώστε οπτικό υλικό και μαρτυρίες, και δημιουργήστε ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα. Παρουσιάστε την εργασία σας στην τάξη.
3. Τι ονομάζουμε Ολοκαύτωμα; Συνδυάστε την απάντησή σας με υλικό από την εφαρμογή «Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και το Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων» του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας. <https://jewishmuseum.gr/>

.....

.....

.....

.....

.....

38

Η ανασυγκρότηση της Ελλάδας και η ανακοπή της πορείας της από τη δικτατορία του 1967 (1950-1974)

1. Ποιες είναι οι αιτίες που προκάλεσαν τη μετανάστευση των Ελλήνων;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ποιες ήταν οι αιτίες και η αφορμή των διώξεων των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Καταγράψτε συνθήματα που χρησιμοποίησαν οι φοιτητές κατά την εξέγερση του Πολυτεχνείου και εξηγήστε το νόημά τους.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

39

Ο απελευθερωτικός αγώνας του κυπριακού Ελληνισμού και η τουρκική εισβολή

1. Κατασκευάστε τον χάρτη της Κύπρου στο παρακάτω πλαίσιο και σημειώστε πόλεις ελεύθερες και πόλεις κατεχόμενες.

2. Γράψτε Σ για κάθε σωστή πρόταση και Λ για κάθε λανθασμένη.

- α. Η Κύπρος κυριεύτηκε από τους Άγγλους το 1571.
- β. Ο πρώτος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος.
- γ. Η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου 1974.
- δ. Μεταξύ 1974 και 1980 ξέσπασαν διακοινοτικές ταραχές.
- ε. Η Κύπρος εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1981 μαζί με την Ελλάδα.

3. Συγκεντρώστε αποκόμματα εφημερίδων που αναφέρθηκαν στο Κυπριακό το καλοκαίρι του 1974 και αναρτήστε τα στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης σας. Σχολιάστε τα κείμενα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

40

Η μεταπολίτευση και η θέση της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή οικογένεια

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά στοιχεία που ενώνουν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ποιοι ήταν οι σημαντικότεροι σταθμοί της ιστορίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Χωριστείτε σε ομάδες και δημιουργήστε μια χρονολογική γραμμή τοποθετώντας ετικέτες για κάθε σταθμό. Επιλέξτε έναν σταθμό και αφηγηθείτε τον παρακάτω.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Επισκεφτείτε τη σελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης <https://op.europa.eu/webpub/just/eu-plan-for-children-rights/el/> και συζητήστε ποιο είναι το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δικαιώματα του παιδιού.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΚΟΛΟΦΩΝΑΣ

